

קיבלו "רביע", ממה שהוציא הלוקח בסך הכל, [ולכך נתכוונה הברייתא], ו"שליש" ממה ששילם הלוקח לסיקריקון, כדברי שמואל.

אמר רב: אנה הואי [הייתי] במנינא דבי טא-א רבי, באותו מנין — בישיבתו של רבי יהודה הנשיא — שנמנו ותיקנו שאם שהתה י"ב חודש בפני סיקריקון, כל הקודם זכה.

וכאשר שאלו כל אחד, מה דעתו נוטה, כדי למנות את המסכימים לתקנה ואת שאינם מסכימים, **מנינאי דידי, מנו ברישא** [ממני החל המנין], אותי שאלו תחילה, אף על פי שלא הייתי גדול שבכולם.⁽¹⁾

ומקשינן: **והא אנן תנן** בסנהדרין:

כשעומדים למנין, לראות להיכן דעת הרוב נוטה:

בדיני ממונות, ובהלכות הטהרות והטומאות⁽²⁾, מתחילין מן הגדול, משום כבודו.

ובדיני נפשות, אין מתחילין מן הגדול, שמא ילמד חובה, והשאר נכנעים מפניו, ולא ירצו לחלוק עליו.⁽³⁾

ויד בעלים על העליונה, שאם רצו בעלים בקרקע, נוטלין הם קרקע, ואם רצו במעות, נוטלין מעות.

ואימתי, נוטלים רביע, בזמן שאין בידן של בעלים ליקח, אבל אם יש בידן של בעלים ליקח, הן קודמין לכל אדם.

רבי הושיב בית דין על הדבר ונמנו וגמרו: שאם שהתה בפני סיקריקון שנים עשר חודש, כל הקודם ליקח זכה.

אבל מכל מקום נותן הוא לבעלים רביע בקרקע, או רביע במעות.

והרי מפורש בברייתא כדברי רב, וקשיא לשמואל! ?

אמר [תירץ] רב אשי:

כי תניא החיא [מה שאמרה הברייתא] "רביע":

היינו, שלישי דשמואל, ולאחר שבאו מעות לידו של בעלים.

כי, אם שילם שלשה רבעי מנה לסיקריקון, ורבע מנה לבעלים, הרי נמצא, שהבעלים

3. כך כתב רש"י בסנהדרין לב א, ומשמע, שאם ירצה, רשאי לחלוק עליו, אלא שאנו חוששים, שמא משום כבודו של הגדול, ימנע מלומר את דעתו. וכן כתב ב"נמוקי יוסף" שם לו א, שמצד הדין מחויב הוא לומר את דעתו, אף על פי שחולק הוא על הגדול, אלא שיש לחוש שמא יתבייש הקטן מן הגדול, ועל כן מתחילין מן הצד.

ודעת התוספות בסנהדרין לו א ד"ה דיני

1. ולא קטן שבכולם, אלא בינוני, אי נמי קטן שבכולם היה, כך פירש רש"י. וראה בהערה להלן.

2. ראה במאירי סנהדרין לו א, שדיני טומאה וטהרה, איסור והיתר, ופסול והכשר, הוראתם ביחיד ואין צריך מנין כדי להורות, אך כשמזדמנת שם מחלוקת אז צריך לעמוד למנין, אם רבו המטמאין או האוסרים או הפוסלים, ואם רבו המטהרים או המכשירים או המתירים.

ממונות, למה התחילו למנות מרב תחילה, אף שלא היה גדול שבכולם!?

אמר תירץ רבה בריה דרבא; ואיתימא ניש אומרים] רבי הילל בריה דרבי וולם הוא שתירץ קושיא זו:

שאני מנינא דבי רבי, דכולהו מנינייהו [כל המנינים שהיו מונים שם], מן הצד הוה מתחילין; ומשום שהם סוברים: "לא תענה על רב" אף בדיני ממונות נאמר. (6)

משום שנאמר [שמות כג ב]: "ולא תענה על ריב", ודרשינן: "לא תענה על רב", ופסוק זה נדרש על דיני נפשות. (4)

אבל בדיני ממונות ובהלכות טהרה וטומאה אין אנו חוששים לכך, ולפיכך, מתחילים מן הגדול,

ועל כן, מתחילין מן הצד, כלומר, מן הקטנים. (5)

ותיקשי: במנינא דבי רבי, שהיה בדיני

משמע, שאין חשש אלא אם חולק על המופלא – הגדול – שבבית הדין, אבל אין עניין למנוע את הבינוני מלומר את דעתו לפני הקטן ממנו, וראה בפירוש המלבי"ם, וב"תורה תמימה".

ולפי זה מובן לשון רש"י שמתחילים "מן הקטנים", ולא כתב שמתחילים מן הקטן שבכולם, וראה במהרש"א ובמהר"ם סנהדרין לו א.

6. כך פירש רש"י, ולפי זה, רבי חולק על המשנה בסנהדרין, הסוברת שמן התורה דיני ממונות מתחילים מן הגדול, אבל רבי היה סובר לדרוש את מה שנאמר: "לא תענה על רב" אף בדיני ממונות. וראה בתוספות שחלקן על רש"י, וכתבו, דמשום ענוה עשה כן, שלא להראות את עצמו גדול. וכן כתב רש"י בסנהדרין, שמפני ענוה יתירה שהיתה בו עשה כן.

וראה שם ב"נמוקי יוסף" דאף על גב דקרא לא חשש אלא בדיני נפשות, רבי לרוב ענוותנותו, חשש אף בדיני ממונות, והיה מוחל על כבודו, שהיה מתירא דכיון שלא היה כמוהו, שמימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, שמא ימנעו התלמידים מללמד מה שכליכם בדין זה.

נפשות, והסמ"ג [לא תעשה קצו], שאסור לחלוק על המופלא שבסנהדרין, וראה במהר"ם שם, שיש להקדים את האחרים שמא על ידי זה יסכים עמהם המופלא שבסנהדרין, אך אם לא יסכים עמהם, פוסקין הדין כדבריו, וראה שם ב"יד רמה", ב"תוספות יום טוב", ב"הגהות הפלאה" על שלחן ערוך חושן משפט יח א, ובשורת אגרות משה אורח חיים א קט.

4. ואף על פי שהקרי הוא מלשון מריבה, מכל מקום דורשים אנו את הכתיב, שהוא לשון רבנות.

ולדעת התוספות, מתפרש הפסוק כפשוטו, אסור לחלוק על רב, אך לדעת רש"י, כתב ה"נמוקי יוסף": הכי אמר קרא, שראוי לעשות בענין שלא יצטרכו לענות על רב, כלומר שידברו הם תחילה, ולא מפני כבודו, אלא שיש לחוש שמא לא ירצה התלמיד לחלוק אחר כך על הרב, כי יתבייש ממנו, ויכניס דבריו.

5. כך כתב רש"י. ולשון "מן הצד" הוא, כי דרכם היה לשבת בשורות, הגדולים היו יושבים באמצע והקטנים משני הצדדים, "תפארת ישראל".

והנה, מדברי רש"י בגיטין ד"ה דכולהו,

והא הוה יהושע, שהיה גדול בתורה ובעושר
מכל ישראל שבדורו?!

ומשנינן: הרי הוה אלעזר בן אהרן חבירו
בתורה, ולא היה יהושע יחיד בדורו.

ואכתי מקשינן: והא הוה אלעזר בדורו לאחר
שמת יהושע, שהיה גדול בתורה ובעושר
מכל ישראל!?(9)

ומשנינן: הרי הוה פנחס בנו עמו. (10)

ואכתי מקשינן: והא הוה פנחס לאחר שמת
אלעזר אביו?!

ומשנינן: הרי הוה הזקנים שקיבלו מיהושע,
והאריכו ימים אחריו. (11)

ואגב שהוזכרה מימרא אחת של רבה
ואיתימא רבי הלל, הביאה הגמרא מימרא
נוספת שלהם. (7)

ואמר רבה בריה דרבא, ואיתימא, רבי הילל
בריה דרבי וולס:

מימות משה רבינו, ועד רבי, לא מצינו
תורה וגדולה [עושר⁽⁸⁾] של ישראל, שיהיו
במקום אחד.

לא אירע בתקופה שבין משה רבינו לרבי,
שיהיה אדם אחד שהוא גדול מכל ישראל
בין בתורה ובין בעושר — אלא משה רבינו
בשעתו, ורבי בשעתו. כי בתקופה שביניהם,
לעולם היה בדורו, מי שהיה כמותו, או גדול
ממנו, בתורה או בגדולה.

ותמהינן: וכי לא היה עוד כן?!

בו בפרק מת אלעזר הכהן, שנאמר: "ואלעזר
הכהן מת"; ואם כן לא האריך אלעזר ימים אחרי
יהושע.

ובסנהדרין לא גרסינן: "והא הוה אלעזר",
וראה שם בתוספות.

10. א. צריך לומר דאף על פי שהיה בנו, לא
הוה כייף לאלעזר אביו, ולפיכך, לא דמי להונא
בר נתן דכייף לרב אשי, לקמן — מהר"ם שי"ף.
ב. ובכל אלו שהוזכרו כאן, צריך לומר שהיה
חשוב כמותו, אי נמי לא היה כל כך מופלג
ממנו, בכדי שיהיה נחשב "יחיד בדורו".

11. א. הא דלא משני כן על אלעזר, משום
דלגבי אלעזר לא הוה כל כך חשובים, אבל לגבי
פנחס בסוף ימיו היו חשובים, כי זקני תלמידי
חכמים כל זמן שמזקינים דעתן מתוספת עליהם,
ומפנחס ניטלה רוח הקודש כדאמרינן בבראשית
רבה פרשה ג אות ג — מהר"ם שי"ף.

7. ראה בהערה הקודמת מה שהובא מה"נמוקי
יוסף", ולפי זה, מובן היטב הקשר בין שתי
המימרות.

8. כך פירש רש"י כאן, אך בסנהדרין לו א פירש
רש"י, שמשם היה גדול במלכות ורבי גדול
בנשיאות.

ולפירוש רש"י דהכא, צריך לומר, שקיים להו
שהיו מופלגים בעושר מכל בני דורם, וראה
חולין קלד ב ברש"י ד"ה ואיבעית אימא אדם
חשוב.

9. בסוף ספר יהושע [כד כט] נאמר: "וימת
יהושע בן נון עבד ה' בן מאה ועשר שנים".
ולהלן פסוק לג: "ואלעזר בן אהרן מת ויקברו
אותו בגבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר
אפרים".

וב"סדר עולם" ו"ילקוט שמעוני" איתא:
"יהושע פרנס את ישראל שלשים ושמונה שנה,

ואכתי מקשינן: **והא הוה שאול המלך**, שהיה גדול בתורה ובעושר מכל ישראל! ?

ומשנינן: הרי הוה **שמואל הנביא** עם שאול המלך.

ותמהינן עלה: **והא נח נפשיה של שמואל** [נפטרו] בחיי שאול, ולא נשאר גדול כשואל! ?

ומשנינן: זו שאמרנו "לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד", **בכולהו שני** [בכל שנות גדולתו] הוא **דקאמרינן**. שאין אנו עוסקים אלא באלו שמתחילת עלייתם לגדולה היו בגדולה ובתורה יותר מכל ישראל, ואילו שאול, הרי בתחילת גדולתו היה שמואל עמו. (12)

ואכתי מקשינן: **והא הוה דוד**, שהיה גדול מכל ישראל בתורה ובגדולה! ?

ומשנינן: הרי הוה **עירא היאירי**, גדול בתורה, עמו. (13)

ותמהינן עלה: **והא נח נפשיה של עירא** בחיי דוד, ונשאר דוד יחיד בכל ישראל! ?

ומשנינן: הרי כבר אמרנו **שכולהו שני** הגדולה **בעינן** שיהיה הוא יחיד בישראל, ואילו דוד הרי בתחילת גדולתו היה עירא היאירי עמו!

ואכתי מקשינן: **והא הוה שלמה המלך** שהיה גדול בתורה ובגדולה מכל ישראל! ?

ומשנינן: הרי הוה **שמעי בן גרא** רבו, עמו. (14)

ותמהינן עלה: **והא קטליה** [הרגו] שלמה לשמעי בן גרא, על שמרד במלכות, ונשאר שלמה יחיד! ?

ומשנינן: הרי **כולהו שני קאמרינן**, ובתחילת גדולתו של שלמה לא היה יחיד מפני שמעי בן גרא.

ועל שמואל לא הקשו: "והא הוה שמואל", כי לא היה יחיד בגדולה, שהרי לא היה לא מלך ולא נשיא ולא כהן גדול — מהרש"א. וראה לעיל הערה 8.

13. כך כתב רש"י, וראה במועד קטן טז ב: "כל כמה דהוה עירא היאירי רביה קיים כו", ומשמע דעירא רבו היה, וראה ברש"י בסנהדרין, שכתב: ודוד היה מנהיגו עליו לראש; ובי"ד רמה" כתב, שהיה גדול מדוד.

14. והוה כייף ליה שלמה לשמעי רביה, ברכות ח א.

וברש"י בסנהדרין כתב: שמעי גדול היה, כדאשכחן [שמואל ב יט יח], שירד לקראת דוד

ב. התוספות בסנהדרין הקשו: ותימה, אמאי לא משני איהושע, הוה עתניאל בן קנז, שהחזיר הלכות שנשכתחו מישראל בימי אבלו של משה! ? וראה שם ברש"י שפירש על זקנים — כגון עתניאל ואבצן שהוא בועז, וראה כאן ב"מצפה איתן".

12. כי נתמנה למלך בחיי שמואל, ולא היה יחיד בדורו בתורה אלא אחרי פטירתו של שמואל.

ולעיל לגבי אלעזר, אף שהיה גדול בתורה בחיי יהושע, מכל מקום לא "עלה לגדולה" עד שמת יהושע, וסברה הגמרא שהיה ה"יחיד" באותו זמן, ותרצה הגמרא, שפנחס בנו היה גדול בתורה עמו, ולא היה נחשב אלעזר "יחיד בדורו".

ואכתי מקשינן: והא הוה חזקיה מלך יהודה, שהיה גדול בתורה וגדולה מכל ישראל! ?

ומשנינן: הרי הוה שבנא [הממונה על ביתו של חזקיה⁽¹⁵⁾] עמו, וגדול בתורה היה.

ותמהינן: והא איקטיל [הרי נהרג] שבנא על ידי סנחריב, ונשאר חזקיה יחיד בדורו! ?

ומשנינן: כולחו שני קאמרינן.

ואכתי מקשינן: והא הוה עזרא הסופר, שהיה כהן גדול ומפלג בתורה וגדולה יותר מכל ישראל! ?

ומשנינן: הא הוה נחמיה בן חכליה, שהיה פחה [מושל] בארץ יהודה, והיה עדיף מעזרא בגדולה⁽¹⁶⁾, ואף בימי עזרא לא היתה תורה וגדולה במקום אחד.

ונתבררו דברי רבה ואיתימא רבי הלל, שאמר "לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד, מימות משה רבינו, ועד רבינו הקדוש".

אמר רב אחא בריה דרבא: אף אני אומר, כדרך שאמר רבה ואיתימא רבי הלל:

מימות רבי ועד רב אשי, לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד.

ותמהינן: ולא, כלומר: וכי רב אשי היה גדול בתורה וגדולה מכל ישראל, והא הוה הונא בר נתן עמו! ?⁽¹⁷⁾

ומשנינן: שאני הונא בר נתן, דמיכף הוה כייף ליה לרב אשי [היה כפוף לדעתו], ונחשב רב אשי יחיד בדורו.

מתניתין:

א. שלשה אין מקחן מקח ואין ממכרן ממכר, מדין תורה —

החרש,⁽¹⁸⁾ השוטה והקטן.

הירדן באלף איש.

וב"חידושים מכתב יד" כתב, דהוה גדול כמותו [כשלמה] בתורה; וב"יד רמה" בסנהדרין כתב, שהיה גדול ממנו, כדמוכח בההיא דברכות.

15. א. רש"י סנהדרין כו א; וראה בתוספות שם לו א ד"ה והא, ובשבת יב ב בתוספות ד"ה שבנא.

16. "יד רמה" בסנהדרין; וב"חידושים מכתב יד" כתב, שנחמיה היה כמותו בגדולה.

17. מהרש"ל ומהר"ם שי"ף. כי אין לפרש את שאלת הגמרא, כדלעיל, שהיות ומצאנו שנתקיימו אצלו תורה וגדולה במקום אחד, אם כן למה אמר רב אחא לא מצינו כו', כי זו אינה

קושיא, שהרי לא היתה גדולתו של הונא בר נתן אלא אחרי רב אשי, כמבואר במועד קטן כח א, ורב אחא לא אמר אלא עד רב אשי, ועוד, דאם כן מאי משני דהוה כייף ליה לרב אשי, הלא משעה שעלה לגדולה, כשנפטר רב אשי, לא היה כפוף לרב אשי ויחיד הוא בדורו.

וכתב מהרש"ל: מכל מקום קשה לי, והא הוה הונא בר נתן אחר רב אשי, וקיבל הנשיאות, ולמה לא חשיב ליה! ? ואפשר, דברירא ליה שהיו אחר כך כמה כמותו.

18. "חרש", הוא מי שאינו שומע ואינו מדבר משעה שנוולד, וראה ב"שלטי הגבורים" על הרי"ף כאן באות א, מה שהביא בדין שומע ואינו מדבר ומדבר ואינו שומע.

אבל חכמים תיקנו שיהיה החרש והקטן⁽¹⁹⁾ נושא ונותן ומעשיו קיימין, משום כדי חייתו.

ב. אף על פי שאין החרש יכול לדבר ולא לשמוע מה שאומרים לו, ואי אפשר לדעת את רצונו בבירור, מכל מקום, יש אפשרות לדעת את דעתו של החרש ורצונו על ידי רמזיו, כגון: בנענוע הראש ובתנועת הידיים, או על ידי שמעקם את שפתיו.

חרש – רומז ונרמז.

מה שהוא רומז, הרי הוא קיים כאילו דיבר. וכן מה שרומזין לו וניכר שהוא מתרצה בו, קיים.

אבל בלא רמיזת הידים והראש, אלא בקפיצה [עקימת שפתיו, מלשון "קפיצה פיה"], אין דבריו קיימין, כי אין זה סימן הניכר כל כך, ושמא אין אנו עומדים על גמר דעתו בכך.

ובן בתירא אומר: אף קופין החרש [מעקם את שפתיו]⁽²⁰⁾ ונקפין [קופצים בפניו], ואם נתרצה בכך, מקיימין את רצונו; וזאת⁽²¹⁾ במוכר מטלטלין בלבד.

הפעוטות [קטנים, ובגמרא מפרש בני כמה הן] מקחן [מה שהם קונים] מקח הוא,

וממכרין [מה שהם מוכרים] ממכר הוא, מתקנת חכמים.

ודווקא במטלטלין אמרו, ולא בקרקעות.

ובגמרא מפרש שמשום צרכי חייהם תיקנו כן:

מקחן מקח, כדי שימכרו להם מזונות; וממכרן ממכר, כדי שיוכלו למכור חפצים ולקבל בתמורתם מזונות.

גמרא:

שנינו במשנה: וכן בתירא אומר: קופץ ונקפץ במטלטלין:

תיקנו חכמים קידושין לחרש, ויכול הוא לקדש אשה ברמיזה או בקפיצה, וכשם שיכול לקדש, כך יכול הוא לגרש.

אמר רב נחמן: מחלוקת בן בתירא וחכמים, במטלטלין בלבד נאמרה, ובהן בלבד הוא שאמר בן בתירא שהחרש קופץ ונקפץ.

אבל בגיטין, דברי הכל [אף לבן בתירא] אינו מגרש בקפיצה, אלא ברמיזה.

ונקפץ: שוואר ומשתוואר", דהיינו לשון קפיצה ממקום למקום, שהחרש לוקח את החפץ ונותן את המעות, ולפי זה בן בתירא מחמיר וסובר דלא סגי ברמיזה אלא בעי מעשה ממש, ראה שם שפירש את כל הסוגיא בדרך שונה מפירוש רש"י, וראה עוד במאירי.

21. כך משמע מפירוש רש"י, שבן בתירא הוא האומר "במטלטלין". ולפי זה, יש אומרים,

19. בשוטה לא תיקנו חכמים, כי אין לו דעת כלל, וצריך למנות לו אפטרופוס, שלטי הגבורים שם.

אבל חרש יש לו דעת קלושה, ועדיף הוא בזה אפילו מקטן בריא, [ראה שבת קנג, ויבמות קיג].

20. כך פירש רש"י, אולם הראב"ד [בהשגותיו על הרי"ף] הביא מה שאמרו בירושלמי: "קופץ

ופרכינן: פשיטא?! וכי מה חידוש לימד
אותנו רב נחמן?!?

ופרכינן: והא אנן במטלטלין תנן, ומשמע,
דוקא במטלטלין!?

שהרי "קופץ ונקפץ במטלטלין" תנן
במפורש במשנתנו?! הרי בהדיא שלא אמר
בן בתירא כן אלא במטלטלין!?

ומשנינן: אימא [אמור] ופרש כוונת המשנה:
אף במטלטלין.

ומשנינן: הוצרך רב נחמן להשמיענו כן, כי
מחו דתימא [היית יכול לומר ולפרש]: מאי
דקתני "במטלטלין", היינו אף במטלטלין,
וכל שכן בגיטין.

שנינו במשנה: הפעוטות מקחן מוקח וממכרן
ממכר במטלטלין.

והוינן בה: ועד כמה? החל מאיזה גיל מקחן
מקח?

שאלו לא היה התנא אומר "במטלטלין"
הייתי אומר, שלא אמר בן בתירא שהחרש
קופץ אלא בגיטין, כי כשם שכנס
בקפיצה, (22) כך יגרש בקפיצה.

מחוי [הראה בידיו] רב יהודה לרב יצחק
בריה: כבר שית כבר שב [כשהוא בן שש
— שבע שנים].

אבל במטלטלין שלא שייך לומר כן, כי
ממונו של חרש בירושה בא לו, ומדאורייתא
הוא שלו, ויש לומר שלא יוכל למכור אותו
אלא ברמיזה. לפיכך שנה לנו התנא של
המשנה "אף במטלטלין".

רב כהנא אמר: כבר שב כבר תמני [כבן
שבע, כבן שמונה].

קא משמע לן רב נחמן, שדוקא במטלטלין
הקילו, משום צרכי חיו, ולא בגיטין.

במתניתא [בברייתא] תנא: כבר תשע כבר
עשר [כבן תשע כבן עשר].

איכא דאמרי, אמר רב נחמן: כמחלוקת
במטלטלין, כך מחלוקת בגיטין, ויכול הוא
לגרש בקפיצה אליבא דבן בתירא.

ומסקינן: ולא פליגי [התנא ורב יהודה ורב
כהנא לא נחלקין], אלא כל חד וחד [כל קטן]
לפי חורפיה [לפי חריפות דעתו].

רב יהודה דיבר בקטן חריף, ועל כן, כאשר
הוא בן שש — שבע, כבר בקי הוא במשא

שלדעת תנא קמא חרש יכול למכור אף קרקעות,
מאירי. אמנם רש"י כתב להדיא, דבקרקות,
לכולי עלמא, אף ברמיזה אינו מוכר.

לדעת חכמים, קידושין חיילי אף בקפיצה לחוד,
אלא דאינו מגרש אלא ברמיזה, אף אם כנס
בקפיצה. וב"בית שמואל" [אבן העזר קכא ט]
כתב, שאם קידש בקפיצה מגרש בקפיצה, קידש
ברמיזה מגרש ברמיזה, וראה שם בגליון רבי
עקיבא איגור, ונראה בטעם הדבר, שאם נעשה
המעשה קידושין ביתרון דעת, אי אפשר לעקור
אותו אלא באותה דרגה של דעת.

וראה שם במאירי, וכן נראה בתוספות ר"ד,
שתיבת "במטלטלין" קאי בין על תנא קמא ובין
על בן בתירא.

22. ראה ב"תפארת יעקב" שכתב, דמשמע, שאף

ומתן, ומקחו מקח. (23)

רב כהנא דיבר בקטן שאינו כל כך חריף.

והבריייתא דיברה במי שאינו חריף, ועל כן, רק כאשר הוא בן תשע – עשר, נעשה בקי במשא ומתן. (24)

וטעמא מאי תקנו חכמים שהפעוטות מקוחן מקח וממכרן ממכר?

אמר רבי אבא בר יעקב אמר רבי יוחנן: משום כדי חייו [צרכי חייו], וכפי שנתבאר במשנה. (25)

אגב שהביאה הגמרא מימרא בשם רבי אבא בר יעקב שאמר בשם רבי יוחנן, מביאה עוד הגמרא דברים שאמר משמו.

כתיב [מלכים ב פרק י]: **"ויאמר לאשר על המלתחה, הוצא לכוש לכל עובדי הבעל"**.

מאי "מלתחה"? (26)

אמר רבי אבא בר יעקב, אמר רבי יוחנן: בגד פשתן היה נותן לכל אחד, ובגד פשתן הוא דבר הנמלל בשעת טווייתו, שמולל את הסיבים באצבעותיו, ואחר כך החוט נמתח.

כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: מעשה ושיגור [שלח] לו **בוניים בן נוניים** [שם אדם עשיר] **לרבי: סיבני, וחומס, סלסלה ומלמלא,** שהם ארבעה מינים של בגדי פשתן דק וטוב.

סיבני וחומס היו דקים כל כך, עד שהטלית שהיתה גדולה למידתו של רבי, כשהיו מקפלים אותה היתה **כאמגוזא ופלגיה דאמגוזא,** כלומר, לא היתה גדולה מגודלו של אגוז ומחצה. (27)

וסלסלה ומלמלא לא היו גדולים יותר מאשר **כפיסתקא** [שם פרי (28)] **ופלגי דפיסתקא.**

מאי מלמלא? למה נקרא בגד זה כך?

בכל אופן, ממה שאמרו להלן, שאף מתנה מרובה יכול הוא לתת, והקשה בזה על רב האי גאון שאינו סובר כך.

יש שתירצו, שאני מתנה, שהיא כדי לפייס את המקבל, לעשות את רצונו של הקטן, ובוה קשה לשער מה הוא "כדי חייו" ועל כן תיקנו לו אף מתנה מרובה, אבל במכר, הלא בקל אפשר לראות אם מוכר לצרכי חיותו או לא, ובכחאי גוונא לא נאמר לא פלוג רבנן.

26. ברש"י שם כתב: "על המלתחה": תרגם יונתן "לדמנא על קומטריא", ארגזים וקופסאות שכורכין בתוכן וגוונזין תכשיטי עובדי הבעל".

27. הסוגיא נתפרשה על פי רש"י, וראה בערוך ערך סבן, שיפרש את כל הענין בדרך אחרת.

28. רש"י פירש, שהוא פרי עץ האלון [בלוט],

23. ובפחות מבן שש, אפילו אם הוא חריף שבחריפים, אין מקחו כלום, מאירי.

24. ראה בסמ"ע וביאור הגר"א תחילת סימן רלה, שלדעת הרא"ש, קטן בן עשר שנים מקחו מקח, אף על פי שאינו בקי במשא ומתן, ורק אם הוא "שוטה" אין מקחו מקח.

אבל הרמב"ם סובר, שאין מקחו של קטן מקח, עד שיהיה בקי במשא ומתן, ומה שנקטה הגמרא שיעורים, אינו אלא אורחא דמילתא, שבגיל כזה דרכו להיות בקי במשא ומתן, או שבגיל כזה יש להניח שהוא בקי במשא ומתן, ואין צורך לבודקו.

25. ראה ברא"ש, שהראשונים נחלקו אם רשאי הקטן למכור יותר מכדי חייו, כי יש לומר: אחרי שתיקנו לו שיכול הוא למכור, לא פלוג רבנן. וראה שם הוכחת הרמב"ן שיכול הוא למכור

על שם שהוא דבר הנמלל ונמתח.⁽²⁹⁾

עתה חוזרת הגמרא לדינם של פעוטות.

המוכר חפץ לחבירו, והיתה טעות במחיר, לטובת המוכר או לטובת הלוקח, אם טעו בשתות [ששית], המקח קיים, אלא שצריך להחזיר לו את אונאתו. ואם טעו בפחות משתות, אין צריך להחזיר את אונאתו. ואם טעו ביותר משתות, בטל המקח לגמרי

וטעותן, עד כמה?

כלומר, אם לקחו קטנים, או מכרו, וטעו במחיר, עד כמה יטעו ויתבטל המקח?

האם דינם כגדולים, ועד שתות קנה ומחזיר אונאה, או שלענין זה אינם כגדולים, ובטל המקח.⁽³⁰⁾

אמר רבי יונה אמר רבי זירא: עד שתות קנה, וכגדול, אלא שמחזיר לו אונאתו, וביותר משתות בטל המקח.⁽³¹⁾

בעי [שאל] אביי: מתנתו של פעוט מאי? האם גם מתנה תיקנו להם, או רק קנייה ומכירה?

רב יימר אמר: אין מתנתו מתנה, כי לא שייך כאן "כדי חייו".

מר בר רב אשי אמר: מתנתו מתנה, כי לפעמים צריך הוא ליתן מתנה למי שעושה את רצונו.⁽³²⁾

אפכוח [הפכו את השמות] בטעות ושררה, שלחו חכמים את השאלה בדין מתנת הפעוט, עם תשובותיהם של רב יימר ומר בר רב אשי, לקמיה דרב מרדכי תלמידו של רב אשי, אלא שהפכו את השמות בטעות, וייחסו את תשובתו של מר בר רב אשי לרב יימר, ואת תשובתו של רב יימר לרב אשי.

אמר להו רב מרדכי: זילו [לכו] ואמרו ליה לבר מר [הוא מר בר רב אשי בנו של מורי ורבי].

משתות היא אונאה, וראה בהערה הבאה.

31. א. כך כתב רש"י, ומשמע, דאף אם טעה בפחות משתות, מחזיר אונאה, כי אין מחילה לקטן, וכן דעת הראב"ד, [מכירה כט ח]. וראה ברש"י ד"ה עד כמה, ובהערה הקודמת.

אבל הרמב"ם [שם] כתב, דאף לענין פחות משתות דינו כגדול, וכן הוא ב"חידושים מכתב יד".

ב. ראה בסמ"ע [רלה כא], שכתב: דאף על גב דקטנים הם, מכל מקום משום כדי חייהן, הוצרכו להשוותן גם בזה לגדולים.

32. ברש"י משמע, שהוא נותן מתנה למי שעשה לו טובה, וברמב"ן משמע, שהמתנה היא כדי שיעשה לו טובה.

והוא מאכל חזיר יער, וגם בני אדם אוכלין וצולין אותם באש כמו ערמונים, ראה רש"י קידושין מז א; והערוך כתוב, שפרי זה קרוי "פיסתקא" בערבי.

29. מכאן משמע שלא כל בגד פשתן נמלל ונמתח, שהרי רק אחד מארבעת הבגדים היה קרוי מלמלא, אך ברש"י לעיל ד"ה דבר הנמלל, משמע, שכל בגד פשתן נמלל ונמתח, ואפשר שמלמלא מיוחד בכך יותר מכל בגדי פשתן. [ואין לפרש "נמלל ונמתח" דהכא על שם קיפולו והתפשטותו, כי בספר "הערוך" מוכח, שנמלל ונמתח דלעיל ודהכא שוים].

30. ראה ב"חידושים מכתב יד", דבקטנים יש לומר: כיון דלאו בני מחילה נינהו, אף בפחות

ב. מערביין בבית ישן, כלומר: נותנים את "עירובי החצירות" [הניתן בבית שבחצר], באותו בית שהורגלו לתת בו, ואין משנין ליתנו בבית אחר, מפני דרכי שלום, ויתבאר יותר בגמרא.

בור לאחסון מים שהוא קרוב למוצא האמה טו-ב של המים המוליכה מים מן הנהר, הוא מתמלא ראשון לפני שאר הבורות הרחוקות משם.

כלומר, דרכם היה למלאות לבורות מאמת המים, ובשעה שהוא ממלא מן האמה לבור הרי הוא סוכר את האמה כדי שייכנסו המים לבור, ותיקנו חכמים שהקרוב קרוב אל מוצא אמת המים הוא ממלא ראשון, מפני דרכי שלום, שלא תהא מחלוקת ביניהם מי סוכר ראשון.

ג. מצודות היה ועופות ודגים שנתפסו בהם בעלי החיים, יש בהן גזל ללוקח מן המצודות, מפני דרכי שלום. אבל מן הדין אין כאן גזל, מפני שאנו עוסקים במצודות שאין להם תוך, ולא קנו לו כליו.

רבי יוסי אומר: גזל גמור הוא.⁽¹⁾

ד. מציאת חרש שוטה וקטן, יש בהן גזל, מפני דרכי שלום.

וכי לאו הכי הוה עיבדא [האם לא כך היה מעשה], דכי הוה קאי מר [כאשר היה עומד רב אשין] חד כרעיה אארעא וחד כרעיה אדרגא [כאשר רגלו אחת על הקרקע, ורגלו אחת על הסולם של עליית בית המדרש], ואמרנא ליה [שאלנו אותו]: מתנתו [של קטן] מאי?

ואמר לן רב אשי שמתנתו מתנה?! והאיך אתה אומר שאין מתנתו מתנה?!

ופוסקת הגמרא:

אחת מתנת שכיב מרע, ואחת מתנת בריא, אחת מתנה מרובה, ואחת מתנה מועטת. ככולן מתנתו של הפעוט מתנה היא.

מתניתין:

אלו דברים שאמרו חכמים מפני דרכי שלום:

א. כהן קורא בתורה ראשון, ואחריו לוי, ואחריו ישראל, מפני דרכי שלום, שלא יבואו לריב על העליות, כי אחר שתיקנו חכמים סדר זה שוב אי אפשר לשנותו, ולא יבואו לידי מריבה.

על מציאת חרש שוטה וקטן, וכן מבואר ברע"ב; וראה מה שיתבאר בזה בהערה תחילת דף סא א. ובעיקר מה שכתב רש"י שלרבי יוסי הוא גזל גמור מדבריהם, מבואר בגמרא, שהנפקא מינה בינו לבין תנא קמא, הוא לענין: "להוציא בדיינין", שלתנא קמא אין מוציאין, ואילו לרבי יוסי מוציאין בדיינין.

1. פירש רש"י: "גזל גמור הוא מדבריהם, וטעמא דרבי יוסי בכולהו, דקסבר: עשו מפני דרכי שלום את שאינו זוכה לקנות קנין גמור כזוכה", [וכן מבואר ברש"י לעיל ל א, ד"ה "עשו את שאינו זוכה כזוכה"].

ונראה מדברי רש"י, שבכל אותן ששינו במשנה לרבי יוסי "גזל גמור", היינו גזל גמור מדבריהם, ואף שבגמרא לא נזכר כן בהדיא אלא